

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสกลนคร
The Development Small and Micro Community Enterprises in the Philosophy of Economic Sufficiency in Sakon Nakhon Province

จิตติ กิตติเลิศไพศาล¹ กัลยา กิตติเลิศไพศาล² และ ภคพล คติวัฒน์²
Jitti Kittilertpaisan¹ Kallaya Kittilertpaisan² and Pakaporn Katiwat²

¹สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

²สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

Email: jitti1998@hotmail.com โทร 081-8736400

บทคัดย่อ

บทความนี้ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้วัฒนธรรมชุมชนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยศึกษาผ่านวิสาหกิจชุมชนสองแห่งที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบกิจการผ้าข้อมครามในจังหวัดสกลนคร โดยจังหวัดสกลนครเป็นพื้นที่ที่สภาพภูมิประเทศที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกคราม และมีประวัติศาสตร์เกี่ยวกับวัฒนธรรมการทอผ้าและการข้อมครามมานาน การเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ทุน และการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ ภายใต้นโยบายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และนโยบายการพัฒนาในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเงื่อนไขภายนอกที่สำคัญที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนผ้าข้อมครามของทั้งสองชุมชนที่ศึกษาประสบผลสำเร็จในการดำเนินการ รวมทั้งเงื่อนไขภายในของชุมชนเองเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนทั้งสองประสบผลสำเร็จ

คำสำคัญ : วิสาหกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาชุมชน

Abstract

This article analyzed the relationship of using local culture under the philosophy of sufficiency economy through two successful community enterprises, Indigo Dyed Fabric, in Sakon Nakhon province, where is suitable for planting indigo and has the indigo weaving culture and history for a long time. Indigo Dyed Fabric is successful because of the globalization, capital, and government supporting under the promoted community enterprise and development policies related to sufficiency economy, including the communities play a vital role that leads it success.

Keywords : SMCE (Small and Micro Community Enterprise), Sufficiency economy, Community development.

1. บทนำ

การมุ่งเน้นกลยุทธ์การเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นกลยุทธ์ขั้นพื้นฐานของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งกลยุทธ์ดังกล่าวเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ผลักดันการพัฒนาประเทศไทยตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเฉพาะอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ และการเพิ่มขึ้นของรายได้เฉลี่ยต่อหัว ซึ่งตัวเลขดังกล่าวเป็นตัวชี้วัดขั้นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตามแนวทางการพัฒนาดังกล่าว ส่งผลให้มีการแข่งขันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากขึ้น จากปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าวจึงมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับพัฒนาคนและคุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศมากขึ้น อันสะท้อนจากการปรับใช้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 ที่ได้นำเอาหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความสมดุลระหว่าง คน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

นอกจากนั้นทิศทางการพัฒนาประเทศ ตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ที่ถูกใช้ในช่วงปี พุทธศักราช 2550-2554 ก็ยังคงใช้หลักการของปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงและยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสังคมความสุขอย่างยั่งยืน โดยได้มีการกำหนดกรอบของการพัฒนาไว้ 3 เรื่องคือ 1)การพัฒนาทุน

ทางเศรษฐกิจ 2)การพัฒนาทุนทางสังคม และ 3)การพัฒนาทุนทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยในทางเศรษฐกิจนั้นจะมุ่งเน้นการผลิตตามศักยภาพของประเทศ และความต้องการของตลาดโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ขณะที่ในทางสังคมมุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้ ควบคู่คุณธรรม สร้างความมั่นคง แก่องค์กรและการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนการพัฒนาทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ยึดหลักความหลากหลายทางชีวภาพ การสร้างความเข้มแข็งให้กับ ชุมชน และการสืบทอดทางภูมิปัญญา

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาบริบท และการจัดการ ของวิสาหกิจชุมชนต้นแบบในจังหวัดสกลนคร (กรณีศึกษาวิสาหกิจผู้ผลิตผ้าข้อมคราม กลุ่มทอผ้าข้อมครามบ้านถ้ำเต่า และกลุ่มทอผ้าข้อมครามบ้านพันนา)
- 2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่สอดคล้องกับวิถีวิสาหกิจชุมชน ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสกลนคร (กรณีศึกษาวิสาหกิจผู้ผลิตผ้าข้อมคราม กลุ่มทอผ้าข้อมครามบ้านถ้ำเต่าและกลุ่มทอผ้าข้อมครามบ้านพันนา)
- 3) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสกลนคร (กรณีศึกษาวิสาหกิจผู้ผลิตผ้าข้อมคราม กลุ่มทอผ้าข้อมครามบ้านถ้ำเต่า และกลุ่มทอผ้าข้อมครามบ้านพันนา)

2. วิธีการศึกษา

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

กรณีศึกษาจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตผ้าทอข้อมครามที่ประสบผลสำเร็จ และมีชื่อเสียงในการดำเนินกิจการของจังหวัดสกลนคร 2 แห่ง คือ 1. กลุ่มทอผ้าข้อมครามบ้านถ้ำเต่า และ 2. กลุ่มทอผ้าข้อมครามบ้านพันนา ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจทั้งสองกลุ่มได้รับเลือกให้เป็นผู้ผลิตผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ของประเทศระดับ 5 ดาว ที่แสดงถึงมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ที่กำหนดระดับสินค้า (product level) ว่าเป็นสินค้าที่มีคุณภาพมาตรฐาน และมีศักยภาพในการส่งออกตลอดทั้งกลุ่มผู้ผลิตทั้ง 2 แห่งยังได้รับรางวัลและประกาศเกียรติคุณในการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าข้อมครามจากหลากหลายหน่วยงาน โดยมีผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

(1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก

(1.1) ผู้นำในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นๆ ในส่วนของเงื่อนไขในการเกิดขึ้น และการจัดการ

(1.2) สมาชิกในระดับที่มีอำนาจในการตัดสินใจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นๆ หน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม/สนับสนุน ให้เกิดวิสาหกิจชุมชน และ/หรือ ในการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนในเรื่องต่างๆ

(2) ผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้จะมองถึงบริบทแวดล้อมของชุมชนวิสาหกิจชุมชนนั้นๆ ว่ามีบริบทแวดล้อมอย่างไรเป็นบ้าง เช่น ผู้ให้ข้อมูลบริบทชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้รู้ในความรู้/ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิสาหกิจชุมชน

2.2 พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ บ้านถ้ำเต่า หมู่ 1 ต.สามัคคีพัฒนา อ.อากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร และ ต.พันนา อ.บ้านดุง จังหวัดสกลนคร

2.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

(1) ข้อมูลสถานการณ์

ข้อมูลสถานการณ์ในฐานข้อมูลจากการเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของสำนักพัฒนาการจังหวัด จังหวัดสกลนคร พบว่ามูลค่าของผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าทั้งหมด สามารถสร้างรายได้ให้กับจังหวัดสกลนครในปี 2548 ประมาณ 200 ล้านบาท โดยมาจากผลิตภัณฑ์จากผ้าครามประมาณ 70 ล้านบาท ซึ่งคิดเป็นกว่าร้อยละ 35 ข้อมูลค่ารายได้ทั้งหมดที่มาจากผลิตภัณฑ์ที่เป็นผ้าที่ผ่านมาผลิตภัณฑ์ผ้าข้อมครามจะประกอบด้วยผ้าฝืน และผลิตภัณฑ์ที่เป็นส่วนประกอบของเครื่องแต่งกายและของตกแต่งบ้าน

ต่างๆ สำหรับช่องทางการจัดจำหน่ายส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 90 จะจำหน่ายภายในประเทศ และอีกร้อยละ 10 จะจำหน่ายในต่างประเทศ โดยมีตลาดหลักได้แก่ ตลาดประเทศญี่ปุ่น และประเทศอังกฤษ

(2) ข้อมูลปฐมภูมิ

ข้อมูลปฐมภูมิ ศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary research) เกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของทั้งสองพื้นที่ที่ทำการศึกษา ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการกระบวนการทำผ้าซอกรรม และการทอผ้า

3. ผลการศึกษา

3.1 วิสาหกิจชุมชน กับ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ซึ่งได้ระบุว่าเศรษฐกิจชุมชนเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง (พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนแห่งชาติ, 2548:20) สะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญของภาครัฐในความพยายามส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจจากความรู้พื้นฐานของชุมชนทั้งในด้านเงินทุน จากนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในปี 2544 เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยรัฐพร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือด้านต่างๆ เช่นด้านเงินทุน ด้านความรู้สมัยใหม่ และด้านการบริหารจัดการ โดยเฉพาะพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวกำหนดให้มีหน่วยงานตั้งแต่ระดับจังหวัด จนถึงระดับประเทศ ในระดับจังหวัดนั้นให้คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด ประสานงานกับทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชนต่างๆ เช่น การส่งเสริมและช่วยเหลือในการขอจดทะเบียนสิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า หรือทรัพย์สินทางปัญญาอื่นๆ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ (2545) ได้ดำเนินการวิจัย เรื่อง “การศึกษา รูปแบบและปัจจัยที่ชุมชนประสบความสำเร็จในการใช้วัฒนธรรมเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ” โดยศึกษารูปแบบและปัจจัยในการใช้วัฒนธรรมเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยศึกษาเจาะลึกรายกรณี 31 ชุมชนจากทั่วประเทศ มีข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า ลักษณะของชุมชนที่ประสบความสำเร็จมาจากปัจจัยหลายอย่างที่ส่งเสริมและสนับสนุนกัน กล่าวคือ ปัจจัยภายในที่ส่งผลให้ชุมชนประสบความสำเร็จนั้น คือ ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน เช่น กระบวนการจัดการทางสังคม ลักษณะการรวมกลุ่ม ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์หรือระบบนิเวศ ที่สอดคล้องต่อการผลิต/เสริมสร้างรายได้ การผลิตผลผลิตที่มาจากปัจจัยทั้งสองด้านที่สัมพันธ์กัน การรวมกลุ่มกันในการผลิตและจัดการผลผลิตของชุมชนภายใต้ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้การจำหน่ายผลิตภัณฑ์/ผลผลิตของชุมชน ทำให้คนในชุมชนสามารถมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น และมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากขึ้น หรือระดับความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนความรู้ต่างๆ ของชุมชนต่างๆ ที่มีความรู้ภูมิปัญญาชุมชนทั้งในด้านความรู้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ความร่วมมือในการผลิตผลิตภัณฑ์ในระดับระหว่างชุมชนสองชุมชนขึ้นไปในการผลิตผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกัน

จะเห็นได้ว่า ในเงื่อนไขของความรู้ที่เน้นความรอบรู้ด้านวิชาการต่างๆ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต งานศึกษาข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงเงื่อนไขความรู้ที่สัมพันธ์กับความรู้ท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมของชุมชน อันเป็นปัจจัยสำคัญในเรื่องการใช้ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมมาปรับใช้เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงซึ่งเรื่องดังกล่าว เป็นสิ่งที่มีมาแต่อดีตที่ยาวนานในการที่คนในชุมชนเรียนรู้จากการปรับตัวเพื่อดำรงชีวิต ที่ก่อตัวขึ้นจากความสัมพันธ์แบบเครือข่ายในหมู่บ้าน การขยายพื้นที่เพื่อการผลิต หรือระบบการเกษตรต่างๆ เพื่อการเลี้ยงชีพและชุมชนนั้น ยึดโยงกันเป็นเครือข่ายด้วยประเพณีและวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น ประเพณีงานบุญต่างๆ บุญกองข้าว ก็เพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับวัด และเป็น การแจกจ่ายกระจายข้าว อันเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีพเป็นต้น (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2527) แม้เศรษฐกิจหลักของประเทศจะเน้นที่การพัฒนาระบบทุนนิยมมากขึ้นก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าว ก็ยังคงมีความสัมพันธ์ทั้งในระดับโลกทัศน์ความเชื่อ และในระดับปฏิบัติ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติเป็นตัวอย่างหนึ่ง ที่อธิบายความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทั้งในระดับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ในการให้คุณค่ากับทรัพยากรร่วมของสังคม ป่าไม้ ทุ่งนา หรือสัตว์ มีสิ่งที่มีมองไม่เห็น แต่สัมผัสได้ผ่านพิธีกรรม เพื่ออธิบายคุณค่าต่างๆ เหล่านั้น และเพื่อเป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติส่วนรวมเอาไว้ อีกทั้งยังรักษา

ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนร่วมกันด้วย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ พรพิไล เลิศวิชา, 2537) กล่าวคือ การผลิตของชุมชนชนบทของไทยนั้น มีวิธีการผลิตที่สมบูรณ์ในตัวเองอยู่แล้วในอดีต ไม่ต้องพึ่งพาภายนอก ใช้ความสัมพันธ์แบบเครือญาติในวิถีการผลิต คนในชุมชนมีความเท่าเทียมกันในแง่การดำรงชีพ นโยบายเน้นการพัฒนาแบบทุนนิยมของรัฐพยายามช่วงชิงการควบคุมทรัพยากรดังกล่าวไปจากชุมชน ทั้งในระดับนโยบายและการตลาด ทำให้ชุมชนชนบทต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ชุมชนชนบทเกิดปัญหาและก่อให้เกิดความขัดแย้งมากขึ้น (ภักพัฒน์ ทิพย์ประไพ, 2540) ซึ่งในส่วนนี้เองที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเน้นไว้ในเรื่องใจสองประการ ในการนำความรู้/ภูมิปัญญาที่มีมาตั้งแต่เดิมมาปรับใช้เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง เพื่อให้เกิดความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี

รัตน โทสกุล (2548) ได้ศึกษาถึงการจัดการองค์ความรู้ท้องถิ่นดังกล่าว ว่ามีรูปแบบและกลไกในการจัดการความรู้ อย่างไรก็ตาม โครงสร้างขององค์กรในการจัดการความรู้ของชุมชนคืออะไร เป็นอย่างไร และชุมชนได้มีการร่วมมือหรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกหรือไม่ อย่างไร ซึ่งได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า กระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นนั้น ประกอบไปด้วยเงื่อนไขพื้นฐานที่ทั้งเป็น 2 ประการ อันได้แก่ เงื่อนไขทางวัตถุวิสัย (Objective condition) และเงื่อนไขทางจิตวิสัย (Subjective condition) รวมทั้งเงื่อนไขสนับสนุนอื่นๆอันได้แก่ ผู้นำของชุมชนที่มีบารมี มีความรู้เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน หรือจากภายนอกเช่น บทบาทของนักพัฒนา นักวิชาการ เป็นต้น ในส่วนของเงื่อนไขทางวัตถุวิสัยนั้นเป็นเงื่อนไขที่สัมพันธ์กับบริบทด้านการพัฒนาสังคมไทยที่กำหนดสภาพแวดล้อมโดยรวม แนวทางการพัฒนาทุนนิยมที่มุ่งสร้าง ความทันสมัยและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่กำหนดและควบคุมอำนาจในการจัดการของชุมชนไป ชุมชนจึงเรียนรู้ที่จะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้เพื่อให้สามารถมีอำนาจในการควบคุมที่มากขึ้น ดังในกรณีของเครือข่ายอินแปง ที่ใช้เครือข่ายในการจัดการความรู้เกี่ยวกับการเกษตรแบบพึ่งตนเอง อันเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญที่เริ่มตั้งแต่การพึ่งพาตนเองให้ได้ตั้งแต่ระดับปัจเจกเป็นต้นไป ทั้งการผลิตเพื่อการยังชีพการกินในเบื้องต้นที่ไม่เน้นการผลิตเพื่อขายและการปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยการปลูกพืชเลียนแบบธรรมชาติ นำผลิตภัณฑ์พืชในป่าภูพานลงมาเพาะในไร่ร่นาของตน ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้มีอยู่มีกินของคนในชุมชนอีกด้วย ซึ่งมีลักษณะเดียวกันกับเกษตรทฤษฎีใหม่นั้นเอง ในด้านเงื่อนไขทางจิตวิสัย เป็นเรื่องของความร่วมมือในระดับโลกทัศน์ ผ่านการเรียนรู้จากผู้นำในการผลิตแบบพึ่งตนเองที่เคยมีปัญหาหนี้สินมากมายจากการผลิตเชิงเดี่ยวเพื่อขายมาก่อน เพื่อให้คนในชุมชนร่วมรับรู้ เข้าใจ และตระหนักรู้เท่าทันต่อสาเหตุแห่งความทุกข์ที่เกิดขึ้น ให้ตระหนักและรู้เท่าทันต่อปัญหาซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปัจเจกและชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญและให้สอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุดเพื่อสร้างสำนึกของชุมชนในการร่วมมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา หรือก็คือการเน้นความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในการเข้าใจและร่วมกันแก้ไขปัญหาอันเอง

ขณะเดียวกันสอดคล้องกับงานวิจัยของ อ่ำพล เสนาณรงค์ (2542) เรื่องของ ทิศทางการพัฒนาชนบทตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ที่พบว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับการนำไปใช้ คือความพยายามในการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้พอมีพอกิน โดยเฉพาะด้านอาหาร พยายามก่อนนี้ให้น้อยที่สุด มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ใช้จ่ายเกินรายรับที่มี

ในระดับความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กันระหว่างชุมชน ในฐานะที่เป็นเครือข่ายที่อิงกับหน่วยพื้นฐานในการผลิตและพึ่งพาตนเองได้ การรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมกันสร้างผลประโยชน์ แบ่งปันองค์ความรู้ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันนั้นพบว่างานศึกษาเกี่ยวกับระดับความสัมพันธ์ดังกล่าวมีความสำคัญในระดับเงื่อนไขความรู้ เพื่อก่อให้เกิดความรู้ใหม่ที่ระดับชุมชนร่วมกันแลกเปลี่ยน เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น เช่น ระบบแลกเปลี่ยนชุมชน: ภูมิคุ้มกันชุมชน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549) ที่เน้นการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ประสบการณ์ และปัญญากัน ของสี่สิบกลุ่มชุมชนใน 13 จังหวัดทั่วประเทศ เพื่อเป็นการกระจาย แลกเปลี่ยน องค์ความรู้เพื่อการดำรงชีพอย่างพอประมาณ ให้พึ่งตนเองได้มากขึ้น เช่น กลุ่มวังตอตั้ง อำเภอหนองบัวแดง และกลุ่มสวรรค์บ้านดิน อำเภอเทพสถิตจังหวัดชัยภูมิ ที่แลกเปลี่ยนความรู้ในการสร้างบ้านดินกับการทำไม้กวาด อันเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านกับชุมชนอื่นๆ ที่เข้าร่วม หรือ กลุ่มช่างจักรสานที่บ้านเขาน้อย จังหวัดพิษณุโลก ที่รื้อฟื้นการสานตะกร้าและข้องจับปลา เพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารจากเพื่อนบ้านไว้บริ โภคโดยไม่จำเป็นต้องเสียเวลาไป

ขายสินค้าที่ตลาดภายนอก เป็นต้น หรือใน เครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549) ซึ่งเป็นการรวมตัว และร่วมมือกันของชุมชนต่างๆที่ผลิตข้าวแบบเกษตรอินทรีย์ ในการพัฒนาเครือข่ายคุณค่าในกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการกำหนดแบรนด์ให้กับข้าวที่ชุมชนที่เป็นสมาชิกผลิตได้ ในแบรนด์ “ข้าวคุณธรรม” เป็นการร่วมมือกันเพื่อสร้างระบบการแลกเปลี่ยนที่เป็นธรรม (Fair trade) แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเรื่องพ่อค้าคนกลางในระบบการผลิตแบบทุนนิยม โดยข้าวที่ปลูกแบบเกษตรอินทรีย์ดังกล่าวจะผลิตตามแผนการสั่งซื้อของพันธมิตรที่เป็นเอกชนอันเป็นตลาดในการวางจำหน่าย อีกทั้งยังกำหนดเกณฑ์ในระดับปัจเจกที่ว่า ผู้เข้าร่วมกระบวนการผลิตข้าวคุณธรรมนั้น เจ้าของที่นาหรือผู้ปลูกจะต้องถือศีลห้า และลดอบายมุขอันเป็นกลอุบายหนึ่งในการใช้ชีวิตแบบพอเพียง และไม่ประมาท โดยมีกลไกควบคุมจากชุมชนและเครือข่ายมาร่วมกำหนดอีกด้วย

ในระดับภาพกว้างนั้น งานศึกษาการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของ กฤต อุตตะมะเวทิน (2550) พบว่า ชุมชนที่ศึกษาไม่ได้รับการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ตรงกับเจตนารมณ์ในการเสนอร่างกฎหมายจากชุมชน เนื่องจากไม่ได้กำหนดเครื่องมือหรือโครงสร้างการจัดการเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนได้รับการส่งเสริมให้มีความสามารถพึ่งพาตนเองและมีภูมิคุ้มกันตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยข้อเสนอของงานวิจัยได้เสนอแนวทางในการปรับปรุงและสร้างเครื่องมือให้วิสาหกิจชุมชนได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นธรรมและทั่วถึงมากขึ้น เช่นการสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้และจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตัวชุมชนเองมากขึ้น และนำบริบทความต้องการต่างๆ ในพื้นที่เข้าร่วมในการพิจารณาทำแผนงานในการสนับสนุนด้วย กล่าวโดยสรุป ความเชื่อมโยงเกี่ยวกับ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะนโยบายระดับประเทศที่ส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน มีพัฒนาการมาจากปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายในการส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ลิดรอน ซ่อนทับ สิทธิอำนาจในการจัดการทรัพยากรของชาวชนบทมาช้านานจนกระทั่งประสบปัญหาเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในปี 2540 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงถูกนำมาใช้เพื่อการส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในหลายๆ ด้านนั่นเอง

3.2 วิสาหกิจชุมชนฝ้ายอ้อมคราม: ชุมชนที่ศึกษา

วัฒนธรรมการดำรงชีพของชุมชนในภาคอีสานนั้น มีลักษณะเป็นการเกษตรแบบยังชีพ (Subsistence) หรือก็คือ การทำการเกษตรเพื่อที่จะนำผลผลิตมาบริโภคในครัวเรือน หากเหลือจึงขาย โดยมากเป็นการทำนาปี ซึ่งอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ส่งผลให้ช่วงฤดูแล้งเป็นช่วงที่ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้อย่างเต็มที่เพราะพื้นที่โดยมากระบบชลประทานเข้าไม่ถึง ทำให้ชาวบ้านภาคอีสานโดยมากในหน้าแล้ง หรือช่วงนอกฤดูการเพาะปลูก มักจะย้ายเข้าไปขายแรงงานในกรุงเทพฯ เพื่อหารายได้

นอกจากนั้นการเลี้ยงไหม และการทอผ้า ถือเป็นกิจกรรมยามว่างหลังจากฤดูการทำนา โดยแต่เดิมแต่ละบ้านจะกางนูกทอผ้ากันแทบทุกครัวเรือน การทอผ้าจึงเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาผ่านการจดจำและปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ผู้เฒ่าผู้แก่อายุ 71 ปีท่านหนึ่งในชุมชนที่ศึกษาได้เล่าว่า “ฝ้ายครามได้ทำการทอผ้ามาตั้งพ่อแม่แล้ว ทอไว้สำหรับทำเป็นชุดไปทำไร่ทำนา เพราะฝ้ายครามมีเนื้อผ้าเย็นใส่แล้วไม่ร้อน คนสมัยก่อนจะมักทำชุดเพื่อใช้สวมใส่ในการทำงาน แต่ไม่ค่อยมีคนทอเพราะนอกจากทอไว้สวมใส่แล้วก็ขายไม่ได้”

โดยทั้งสองชุมชนที่ศึกษานั้น แรกเริ่มในการร่วมกลุ่มนั้น เป็นการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ อันเป็นไปเพื่อเสริมสร้างรายได้หลังฤดูการเพาะปลูก แต่ในช่วงแรกเริ่มนั้นไม่ประสบผลสำเร็จอันเนื่องมาจากการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในลักษณะการนำเข้ามาให้คนในชุมชนทำ โดยไม่ได้มีลักษณะของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการที่จะคิดว่าจะทำอะไร เช่น ในชุมชนบ้านพันนา ที่แรกเริ่มนั้นหน่วยงานภายนอกมาสนับสนุนให้ทำการแปรรูปผลไม้ ไม่ได้แก่กล้วยตาก กล้วยฉาบ มะม่วงดอง เป็นต้น นอกจากจะส่งเสริมโดยไม่ได้ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมแล้ว ยังไม่ได้คิดถึง ความรู้ รากฐานของคนในชุมชนด้วยว่า มีความรู้อะไร และอยากจะทำอะไร กล้วยตาก กล้วยฉาบ เหล่านั้นจึง “ขายไม่ออก เพราะมันไม่อร่อย และเราก็ทำไม่เป็น เราเพิ่งฝึกทำ”

ต่อมาในภายหลัง หน่วยงานภาครัฐจึงเข้ามาในลักษณะของการส่งเสริม โดยให้ชุมชนรวมตัวกันเองว่าจะทำผลิตภัณฑ์อะไรออกมาจำหน่าย โดยจัดหาและช่วยเหลือในรูปแบบของทุนตั้งต้นในการประกอบกิจการ การจัดหาพื้นที่ในการ

ออกวางสินค้าจัดจำหน่าย และให้ความช่วยเหลือในด้านความรู้อื่นๆ เช่น การเชื่อมด้วยผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติอื่นๆ ในชุมชนบ้านถ้ำเต่า หรือ การให้ความรู้ในการจัดการทำบัญชีรับจ่าย การคำนวณต้นทุนสินค้า ในชุมชนบ้านพันนา เป็นต้น

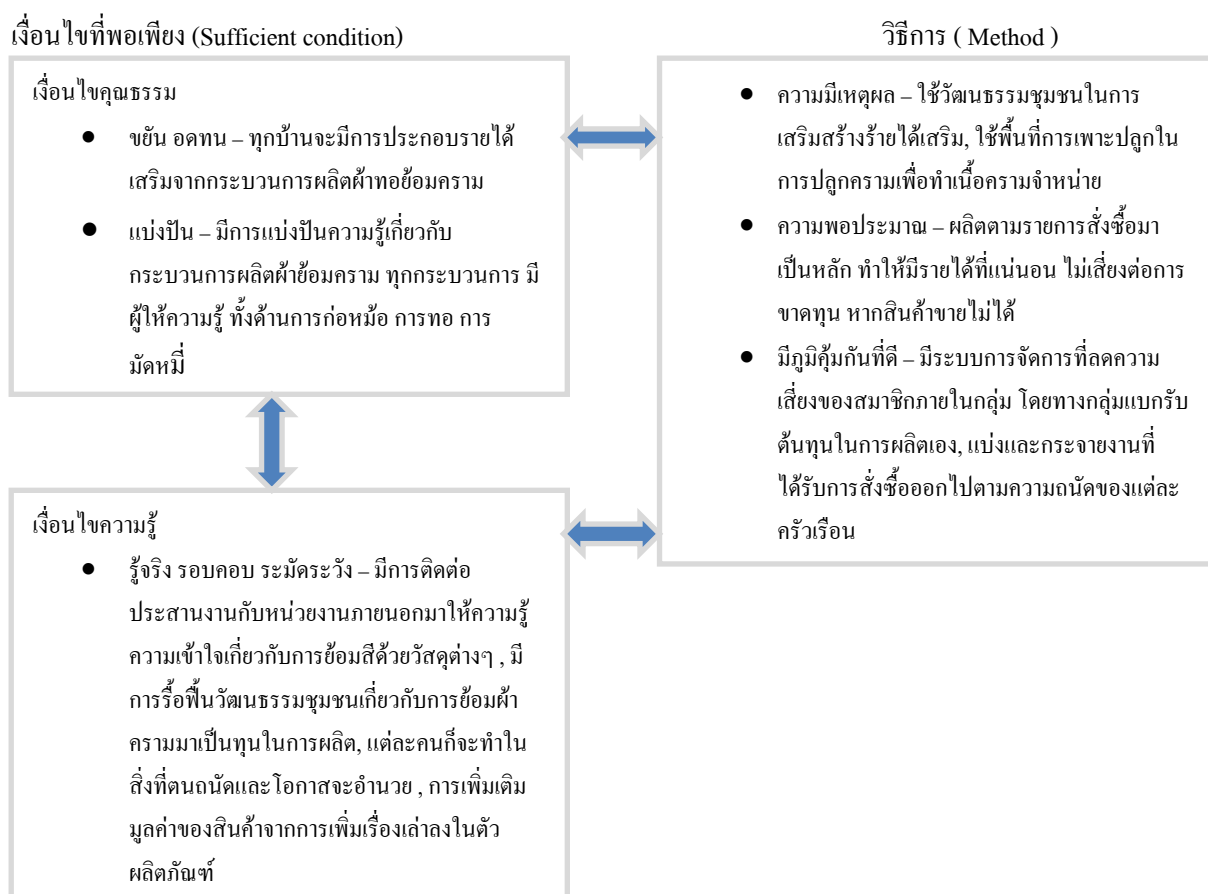
ทั้งสองชุมชนเลือกที่จะนำ วัฒนธรรมการทอผ้า อันเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน มาทำผลิตภัณฑ์ประกอบกับ ในช่วงนั้นมีนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นปัจจัยส่งเสริมจากภายนอก อีกทั้งกระแสการนิยมนผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ ทำให้ผ้าข้อมคราม เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมและมีมูลค่ามากขึ้นด้านชุมชนบ้านถ้ำเต่า นั้น แรกเริ่มในการก่อตั้งกลุ่มนั้น ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากโครงการของยูนิเซฟ เป็นจำนวนเงิน 25,000 บาท จากการส่งเสริมจากหน่วยงานหลายหน่วยงาน ได้แก่ พัฒนาชุมชน สภาอุตสาหกรรมจังหวัด เกษตรฯจังหวัด เป็นต้น ลักษณะการสนับสนุนก็คือ การให้ทุนเริ่มต้นในการประกอบธุรกิจ และการให้ข้อมูล จัดหา ช่องทางในการจัดจำหน่าย โดยแรกเริ่มสุดนั้น ได้รับรวมกลุ่มในชื่อ กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง โดยเงินที่ได้รับการสนับสนุนมานั้น กลุ่มจะนำไปซื้อข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นในการทำผ้าข้อมในกลุ่มสมาชิก เช่น เส้นไหม เป็นต้น

จากนั้นเรื่อยมา ก็เริ่มมีการทำการตลาดโดยการไปออกงานจัดจำหน่ายและแสดงสินค้าต่างๆ ในตัวจังหวัดสกลนคร รวมไปถึงการแสดงสินค้าต่างๆ ตามกรุงเทพฯ ด้วย ในช่วงปี 2542 ได้มีการเริ่มต้นในการรื้อฟื้นนำการทำผ้าข้อมคราม อันเป็นภูมิปัญญาที่ทากันมาตั้งแต่ดั้งเดิมมารื้อฟื้น โดยนำมาผลิตเพื่อการจัดจำหน่าย ซึ่งในปีนั้นผู้ใหญ่บ้าน อันเป็นประธานของกลุ่ม ได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านพอดี ผู้ใหญ่บ้านท่านใหม่ได้ไปหาผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้านให้มาสอนคนในกลุ่มถึงกระบวนการการทำผ้าข้อมคราม จนสามารถทำผ้าข้อมครามเพื่อออกจำหน่ายได้ ประกอบกับการผลิตผ้าฝ้ายมัดหมี่มากขึ้นทั้งในชุมชนบ้านถ้ำเต่าเองและนอกชุมชน ราคาผลิตภัณฑ์ไม่ค่อยดีนัก แต่เริ่มมีตลาดเข้ามาในชุมชนมากขึ้นและมีหน่วยงานภายนอกมาสนับสนุนการทอผ้ามากขึ้น ชาวบ้านมีภูมิปัญญาในการทอผ้าอยู่แล้วจึงทำผ้าฝ้ายข้อมคราม ในช่วงนั้นมีการสนับสนุนให้กลุ่มทำผ้าข้อมสิริธรรมชาติ ชาวบ้านถ้ำเต่ามีการทำผ้าข้อมครามกันอยู่แล้ว จึงได้ใช้ครามจากธรรมชาติข้อม และทอผ้าข้อมคราม ช่วงแรกผ้าครามมีราคาต่ำมาก แต่มีคนสนใจผ้าครามค่อนข้างมากขึ้นและเป็นที่พอใจของลูกค้า จึงทำให้มีตลาดเข้ามาติดต่อเพื่อนำไปจำหน่ายและออกแสดงสินค้า ทำให้ผู้คนรู้จักบ้านถ้ำเต่า ผ่านการจำหน่ายผ้าครามมากขึ้น และที่สำคัญในช่วงนั้นผู้ใหญ่บ้านท่านใหม่ที่เป็นประธานกลุ่มทอผ้า ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ในช่วงนั้นผู้ใหญ่บ้านนี้ก็สังเกตเห็นว่าชาวบ้านถ้ำเต่ามี “ของดีอยู่ในตัว” จึงมีการตั้งกลุ่มอย่างจริงจัง “ชื่อกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านถ้ำเต่า” ซึ่งจัดตั้งกลุ่มมาตั้งนานแล้วแต่ลุกขึ้นมารวมตัวกันอีกครั้งและได้มีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อขอความช่วยเหลือในด้านการพัฒนาฝีมือ การหาตลาด เป็นต้น หน่วยงานเข้ามาสนับสนุน ได้แก่ เทศบาล พัฒนาชุมชนอำเภอและจังหวัด เกษตรฯจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด สหกรณ์จังหวัด เป็นต้น และได้รับโอกาสจากหน่วยงานต่างๆจากหน่วยงานราชการให้กลุ่มมาบ้านเกษตรกรบ้านถ้ำเต่านี้ได้ไปจัดแสดงสินค้าตามสถานที่ต่างๆจึงทำให้ผู้คนรู้จักผ้าครามบ้านถ้ำเต่ามากขึ้น

ต่อมาประมาณปลายปี 2544 ได้มีผู้สนใจผ้าฝ้ายข้อมครามติดต่อให้สมาชิกทำการผลิต ปรากฏว่าเป็นที่พอใจของลูกค้า ประกอบกับการผลิตผ้าฝ้ายข้อมครามเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ทำกันมานานแล้วและกำลังจะเลือนหายไปจึงได้ทำการฟื้นฟูและส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มหันมาผลิตผ้าฝ้ายข้อมคราม จากความพยายามในการรื้อฟื้นภูมิปัญญาในการทำครามและข้อมคราม อีกทั้งยังมีการเปิดตลาดในการเข้าร่วมออกงานตามงานต่างๆ เช่น การพากลุ่มเข้าคัดสรรให้เป็น หมู่บ้านหัตถกรรมทอผ้าข้อมครามธรรมชาติ จนกระทั่งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมากขึ้น โดยได้มีการจัดสรรกองทุนมาให้ก่อสร้างโรงทอผ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2547 ผู้ใหญ่บ้านท่านนี้ ผู้ซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มได้ร่วมเข้าเฝ้าสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในงาน “เทิดฟ้าสู่สากล สูดยอดหมู่บ้านอุตสาหกรรม และผ้าไทยครั้งที่ 3” และหลังจากนั้นไม่นานในปลายปีเดียวกันผลิตภัณฑ์ของกลุ่มก็ได้รับการคัดสรรผ้าข้อมครามระดับ 5 ดาว ด้วย ในด้านชุมชนบ้านพันนา ประมาณปี พ.ศ. 2531 เริ่มจัดตั้งกลุ่ม เป็นกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชน ซึ่งไม่ยากให้ชาวบ้านไปทำงานต่างจังหวัด จึงหากิจกรรมให้คนในชุมชนทำเพื่อเป็นอาชีพเสริมหลังการทำนา โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสว่างแดนดิน เข้ามาอบรมส่งเสริมให้ความรู้แก่คนในชุมชน สำนักงานเกษตรอำเภอ มาอบรมให้ความรู้เรื่องการจัดตั้งกลุ่มการรวมตัวกันขาย การประกอบอาชีพ เช่น การทำขนม

ดอกไม้ประดิษฐ์ แปรรูปการเกษตร (กล้วยตาก กล้วยฉาบ มะม่วงกวน มะม่วงคอง) แต่เมื่อทำแล้วขายไม่ค่อยได้ เพราะขาดความชำนาญ ไม่ค่อยอร่อย ขายได้แต่ไม่คุ้มทุน จึงได้ส่งเสริมการแปรรูป โดยถามชาวบ้านว่าทำอะไรได้บ้าง ชาวบ้านมีภูมิปัญญาเดิมคือการทอผ้าอยู่แล้วจึงมีการพัฒนาทอผ้า มีสมาชิกจำนวน 35 คน สำนักงานพัฒนาชุมชนเข้ามาส่งเสริมเรื่องการแปรรูปผ้าขาวม้า ทำเป็นเสื้อผ้า ขายในราคาถูกและพัฒนาตามยุคตามสมัยของสังคม ในปี พ.ศ. 2535 - 2538 และได้ทำขาย จึงมองกลุ่มว่าต้องมีทุนของกลุ่มและมีกิจกรรมกลุ่ม จึงมีการระดมทุนกันในกลุ่มคนละ 50 บาท เป็นการเริ่มต้นการตั้งกลุ่มแต่กลุ่มยังไม่กล้าใช้เงินทุนกลุ่มเพราะกลัวเงินหาย จึงนำเงินไปฝากไว้ที่ธนาคาร ได้มีการรับผ้าจากชาวบ้านที่แยกกันผลิตตามสะดวกแล้วแต่เวลาที่มีจะอำนวย มารวมกันเพื่อที่จะนำไปขายตามเทศกาล ตามงานที่หน่วยงานติดต่อให้ไปแสดงสินค้า เช่น งานกาชาดของจังหวัดสกลนคร งานธงฟ้า จากการจำหน่ายมีทั้งขายได้บ้างและขายไม่ได้บ้าง บางครั้งก็ได้ครั้งละ 1,000 - 2,000 บาท บางครั้งก็ขาดทุน แต่ชาวบ้านก็ตั้งใจมีใจที่ได้ทำ การแบ่งเงินให้สมาชิกกลุ่มตามที่ชาวบ้านฝากสินค้าไปขาย ขายได้เท่าไรก็จ่ายคืนส่วนกำไรจะแบ่งคนที่ไปขาย ประมาณปี พ.ศ. 2540 ประธานกลุ่มได้ประชุมกันกับกลุ่มเพื่อเขียนโครงการให้ศูนย์พัฒนาฝีมือและแรงงานมาอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำผ้าข้อมสีกาชาด และได้รับการสนับสนุนเป็นอุปกรณ์ คือได้ฟืม 25 อัน กระสวย 50 อัน หลา 3 อัน อัก 2 อัน และหลอด ให้เฉพาะกลุ่มที่เข้าอบรมเท่านั้น จึงเป็นต้นทุนในการตั้งกลุ่มทอผ้า หลังจากผ่านการอบรมกลุ่มได้ผลิตสินค้าเช่นเสื้อที่ทำจากผ้าขาวม้า ในขณะที่ทำช่วงนั้นไม่ได้มีระบบการจัดการ ไม่มีการคำนวณว่าค่าอุปกรณ์การใช้จ่ายในการทอนั้นเท่าไร จึงไม่รู้ว่าผลิตภัณฑ์แต่ละอย่างนั้นมีราคาต้นทุนอยู่เท่าไร โดยขายตามตลาดเห็นเขาขายเท่าไรก็ขายตามเขาเท่านั้น การขาดการบริหารจัดการหลายๆด้านนี้ บ่อยครั้งจึงทำแล้วขาดทุน ต่อมาประธานกลุ่มจึงมองว่าถ้าเราทำอยู่แบบนี้เราไม่ได้อะไรแน่ เพราะบางครั้งก็ไปขายก็ได้บ้างไม่ได้บ้าง จากการออกแสดงสินค้าบ่อยขึ้น สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดร่วมกับศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค 4 มาให้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการ การคำนวณต้นทุนการผลิต มีสหกรณ์จังหวัดให้ความรู้เรื่องการทำบัญชีการค้าคำนวณกำไร-การขาดทุน งบดุลในการผลิต การบริหารจัดการที่เป็นกลุ่มแบบสหกรณ์ กศน.ให้การอบรมเกี่ยวกับวิชาชีพร้อยช่อโวง ซึ่งชาวบ้านสนใจเรื่องใดก็สามารถอบรมเรื่องนั้นได้โดยแจ้งทางหน่วยงานเพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความรู้และพึ่งพาตนเองได้ แต่ศูนย์พัฒนาฝีมือและแรงงานไม่เคยทอดทิ้งชาวบ้านเพราะจะมีการพัฒนาทุกปี ขึ้นอยู่กับชุมชนที่จะเสนอให้หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนได้พัฒนาด้านใดเช่นอาจมีการพัฒนาต่อยอดสิ่งที่ทำไว้แล้วคือการทอผ้าพัฒนาให้เป็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น หรือเป็นเรื่องการสร้างที่อยู่อาศัยก็สามารถขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้ความรู้หรือช่วยสอนจริงได้ จึงทำให้ชาวบ้านรู้สึกอบอุ่นขึ้นเนื่องจากมีหน่วยงานหลายฝ่ายมาช่วยให้คำปรึกษาและกลุ่มก็ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

พ.ศ.2545 ทางกลุ่มได้ส่งผ้า “ลายหินปราสาทหอม” เข้าประกวดลายผ้าประจำจังหวัดสกลนคร ประเภทผ้าฝ้าย ได้รับรางวัลชนะเลิศ ซึ่งนายทวีป เทวิน ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร ขณะนั้นเป็นผู้ริเริ่มโครงการนี้ขึ้น และเปลี่ยนชื่อลายผ้าใหม่ขึ้นให้สอดคล้องกับความเป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดสกลนคร ในฐานะที่เป็นเมืองแห่งธรรมะ และมีหนองหาร เป็นเอกลักษณ์สำคัญ จึงตั้งชื่อว่า “ลายสะเก็ดธรรม” ปัจจุบัน มีการวางแผนอนาคตในการพัฒนาศูนย์ฯ ทำแผนพัฒนาภายในศูนย์ เช่น เว็บไซต์เป็นของเรา ที่ศูนย์ยังขาดเครื่องคอมพิวเตอร์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆที่สำคัญของศูนย์และมีเจ้าหน้าที่ดูแล อินเทอร์เน็ตประจำศูนย์เพื่อที่จะเผยแพร่ข้อมูลสู่โลกกว้างทั้งในประเทศและต่างประเทศ หลังจากการปีนผลปีพ.ศ.2555 จะต้องมีเครื่องโปรเจกเตอร์เพื่อใช้กับผู้ที่มาศึกษาดูงานในศูนย์ และปี พ.ศ. 2556 เราต้องมีเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มมากขึ้น

ภาพที่ 1 แผนภูมิสรุปเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนที่ศึกษา

ความพอเพียง

1. ในระดับปัจเจก – ปลูกข้าวเพื่อการบริโภค และมีรายได้เสริมจากการกระบวนการผลิตผ้าทอข้อมคราม ไม่มีความเสี่ยงจากกลไกตลาดมากนัก เพราะผลิตตามความต้องการของตลาดล่วงหน้าที่ได้รับมา ใช้พื้นที่ในการปลูกและผลิตเนื้อคราม
2. ในระดับชุมชน- มีการระดมความคิดเห็นสอบถามเกี่ยวกับ กำลังในการผลิตทุกครั้งที่มีการสั่งซื้อ หรือ มีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ชาวบ้านมีรายได้เสริมหลังจากการทำนา ตามแต่ความถนัดและโอกาส/เงื่อนไขของแต่ละคน
3. ในระดับเครือข่าย- มีเครือข่ายในการที่จะกระจายกำลังการผลิตในกรณีที่ผลิตตามการสั่งซื้อไม่ทัน มีตลาดในการขายผลิตภัณฑ์ครามอื่นๆ ทั้งเนื้อคราม ผ้าฝ้ายข้อมคราม หรือผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปแล้วจากผ้าครามอื่นๆ

4. สรุปผล

จากการศึกษาพบว่า เงื่อนไขที่สำคัญที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนต้นแบบทั้งสองประสบผลสำเร็จ คือ เงื่อนไขทางวัตถุวิสัย (Objective condition) และเงื่อนไขทางจิต (Subjective condition) และเงื่อนไขสนับสนุนต่างๆ

สำหรับด้านเงื่อนไขสนับสนุนต่างๆ นั้น ในระดับโครงสร้าง ได้มีการสนับสนุนให้เกิดการสร้างรายได้ภายในชุมชน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีส่วนสำคัญทั้งในด้านการร่วมกลุ่มที่เหนียวแน่นขึ้น เพราะสามารถมีตลาดในการจัดจำหน่าย โดยทางหน่วยงานต่างๆ ก็สนับสนุนในการช่วยในเรื่องพื้นที่ออกร้านเป็นต้น ส่วนในด้านความรู้ในการจัดการ จะเห็นว่า มีหน่วยงานต่างๆ ของช่วยรัฐสนับสนุน ทั้งสิ้น ทั้งในแง่เงินทุน ความรู้ในระบบการจัดการ แต่อย่างไรก็ดี สิ่งที่ทำให้ทั้งสองชุมชนต้นแบบประสบผลสำเร็จนั้น มีส่วนเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขทางจิตด้วย ในชุมชนบ้านถ้ำเต่า จะเห็นว่า ผู้นำมีความเข้มแข็งและมีความกระตือรือร้นในการวิ่งตลาด การติดต่อให้หน่วยงานต่างๆ ให้การสนับสนุนในทุกๆ ด้าน ทั้งในแง่ความรู้และทุน ส่วนในชุมชนบ้านพันนาจะเห็นว่า ชุมชนร่วมกันเห็นบทเรียนอันเกิดจากการบริหารจัดการที่ผิดพลาดจนก่อให้เกิดหนี้

สิ้น ทำให้การทำงานในทุกขั้นตอนนั้นมีการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเสมอ ทั้งในเรื่องการจะรับการสั่งซื้อ หรือการรับภาระสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งในด้านการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน โดยอิงกับความรู้ที่มีมาแต่ดั้งเดิมของชุมชน ตามสภาพแวดล้อม โดยรู้จักความพอ และไม่เบียดเบียนตนเอง โดยเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคของครัวเรือนเป็นสิ่งสำคัญ ชุมชนทั้งสองชุมชนมีการปลูกข้าวเพื่อบริโภคโดยแบ่งพื้นที่ไว้อยู่แล้ว สำหรับคนที่ไม่มีพื้นที่มากอาจจะปลูกเพื่อจำหน่ายด้วย ในเงื่อนไขของความรู้ที่นำเอาภูมิปัญญาการทอผ้าครามมาสร้างให้เกิดรายได้ขึ้น ก็ด้วย มีรากของความรู้เดิมอยู่แล้ว ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูกดินครามของพื้นที่ ทำให้วิสาหกิจชุมชนการทอผ้าครามนั้น ตั้งอยู่บนความไม่ประมาท อันจะเห็นได้ว่าในด้านเงื่อนไขคุณธรรมนั้น คนในชุมชนจะมีความซื่อสัตย์ โดยทุกบ้านจะมีการประกอบรายได้เสริมจากกระบวนการผลิตผ้าทอข้อมครามตามความถนัดของแต่ละบุคคลและตามแต่ความสะดวก/เงื่อนไขของครัวเรือน ในส่วนของการแบ่งปันความรู้ นั้น ก็มีการแบ่งปันความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าข้อมคราม ทุกกระบวนการ เช่น ในบ้านถ้าแต่ก็มีการให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตเป็นหลักสูตร โดยรวมมือกับทางโรงเรียน อันเป็นทางเลือกในการที่จะดำรงชีวิตโดยไม่อิงกับระบบทุนภายนอกมากเกินไปให้กับคนในชุมชน ในด้านเงื่อนไขความรู้นั้นก็จริง รอบคอบ ระมัดระวัง – โดยนำความรู้ความสามารถของคนในชุมชนมาก่อให้เกิดมูลค่าในการแลกเปลี่ยน รวมถึงมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกมาให้ความรู้ความเข้าใจอยู่เสมอๆ ทั้งในด้านความรู้ ทั้งในด้านการจัดการ โดยมีความพอประมาณและมีภูมิคุ้มกันที่ดี ด้วยมีระบบการจัดการในการลดความเสี่ยงให้กับสมาชิกในกลุ่ม โดยการที่ทางกลุ่มแบ่งรับต้นทุนการผลิตเอาไว้ทั้งหมด และกระจายงานให้สมาชิกในลักษณะที่คล้ายๆ กับการจ้างงาน หรือ การทำงานแบบรับช่วงต่อ (Subcontract) รวมถึงมีความพอประมาณ จากการที่จะผลิตตามรายการการสั่งซื้อเป็นหลัก ทำให้มีรายได้ที่แน่นอน และไม่เสี่ยงต่อการขาดทุนในกรณีที่สินค้าขายไม่ได้ อย่างในกรณีของบ้านพินนาในช่วงแรกของการเริ่มก่อตั้งกลุ่มนั่นเอง

5. เอกสารอ้างอิง

กฤต อุตตมะเวทิน. 2550. การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการปฏิบัติตาม พรบ.ส่งเสริมวิสาหกิจ

ชุมชน พ.ศ.2548: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2527. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. 2537. วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์จำกัด.

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนแห่งชาติ. 2548. [ออนไลน์] แหล่งที่มา

<http://www.thailandlawyercenter.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=538975850&Ntype=19>

ภัคพัฒน์ ทิพย์ประไพ. 2540. แนวคิดวิถีการผลิตแบบเอเชียกับการอธิบายหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

รัตนา โดสกุล. 2548. เคนทีละก้าว กินข้าวทีละคำ ภูมิปัญญาในการจัดการความรู้ชุมชน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2549. เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. 2545. การศึกษารูปแบบและปัจจัยที่ชุมชนประสบความสำเร็จในการใช้วัฒนธรรมเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ.

อำพล เสนาณรงค์. 2542. ทิศทางการพัฒนาชนบทตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.